

สาละวิน... สายน้ำบริสุทธิ์

ต้นกำเนิดของแม่น้ำสาละวินมาจากเทือกเขาหิมาลัยในบริเวณที่ราบสูงทิเบตอันไกลโพ้น ไหลผ่านมณฑลยูนนานในประเทศจีน สู່ที่ราบสูงรัฐฉาน และรัฐกะชาห์ในประเทศพม่า และไหลเข้าสู่ชายแดนไทยที่ตำบลกองก้อย อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยสาละวินจะเป็นเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างไทย-พม่าเป็นระยะทาง 127 กิโลเมตร ก่อนที่จะวกกลับเข้าสู่พม่าที่สบเมย และไหลออกสู่ทะเลอันดามัน ที่เมืองเมะลำเลิง โดยที่ตอนต้นของสาละวินนั้น เป็นแม่น้ำสายเดี่ยวที่ไม่มีแม่น้ำสาขาเลยถึง 480 กิโลเมตร และมีความยาวโดยรวมจากต้นน้ำถึงปลายน้ำประมาณ 2,820 กิโลเมตร ถือเป็นแม่น้ำที่ยาวเป็นอันดับที่ 26 ของโลก ครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำถึง 324,000 ตารางกิโลเมตร

แม่น้ำสาละวินมีชื่อเรียกหลายชื่อตามสถานที่ที่ลำน้ำไหลผ่าน บริเวณต้นน้ำนั้นชาวจีนเรียกสายน้ำนี้ว่า นูเจียง ชาวพม่า เรียกว่า ทาลวิน ส่วนคนท้องถิ่น โดยเฉพาะชนเผ่าต่างๆ ในไทยและพม่า รู้จักกันดีในนาม แม่น้ำคง

ตลอดลำน้ำสาละวิน สภาพภูมิอากาศจากต้นน้ำถึงปลายน้ำมีความแตกต่างกันมาก บริเวณต้นน้ำจะมีสภาพอากาศแห้งแล้ง และหนาวเย็น มีหิมะปกคลุมนานกว่าครึ่งปี ในขณะที่ตอนกลาง และปลายน้ำจะไหลผ่านเขตร่มชื้นที่มีสภาพป่าเขตร้อนแบบต่างๆ เช่น ในช่วงสาละวินไหลผ่านประเทศไทยจะเป็นบริเวณที่ปกคลุมด้วยป่าสักผืนใหญ่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน และอุทยานแห่งชาติสาละวินด้วย

แม้ในอดีตจะมีการให้สัมปทานทำไม้ และมีการลักลอบตัดไม้เถื่อนมาหลายครั้ง แต่ป่าสาละวินยังถือได้ว่ามีความอุดมสมบูรณ์กว่าป่าผืนอื่นๆ และการที่ป่าสาละวินตั้งอยู่ในบริเวณรอยต่อของแหล่งภูมิพิศุภณ์แบบอินโดเบอร์มา (Indo-Burmese Province) ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างพันธุ์พืชของเขตภูมิศาสตร์ย่อยอินโดจีน (Indo-Chinese Subregion) กับเขตภูมิศาสตร์ย่อยซิโนหิมาลัยหรืออินเดีย (Sino-Himalayan or Indian Subregion) ทำให้ป่าสาละวินมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เป็นพื้นที่สำคัญของสังคมพืชผลัดใบเขตร่มชื้น โดยเฉพาะป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักเป็นไม้เด่น และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์หลายชนิด เช่น เสือโคร่ง เสือไฟ กวางผา เป็นต้น

ด้านมานุษยวิทยา กลุ่มน้ำสาละวินยังเป็นที่ตั้งของแหล่งอารยธรรมเก่าแก่อายุกว่า 8,000-15,000 ปีของมนุษย์ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบเห็นได้จากหลักฐานทางโบราณคดีของถ้ำหลายแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่บ่งชี้ถึงการเป็นศูนย์กลางการดำเนินชีวิตในรูปแบบเกษตรกรรมแรกสุดแห่งหนึ่งของโลก ซึ่งนักโบราณคดีที่กำลังทำงานศึกษาค้นคว้าอยู่ในบริเวณนี้ได้สังเกตเห็นคุณค่าว่า นี่จะเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความกระจ่างเกี่ยวกับวิวัฒนาการของมนุษย์บนผืนแผ่นดินไทย

ปัจจุบัน มีกลุ่มกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยพึ่งพาแม่น้ำสายนี้ ทั้งบนฝั่งจีน พม่า และไทย อาทิ ว้า คะยาห์ ปะหล่อง ไทยใหญ่ คะเรนยี เป็นต้น

แต่วันนี้จะมีชาวบ้านสักกี่คนที่รู้ว่า แม่น้ำที่เอื้อต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และสายน้ำที่พวกเขา “ใช้ประโยชน์” มาชั่วลูกชั่วหลาน กำลังเป็นที่หมายตาของนักสร้างเขื่อนที่ต้องการเข้ามา “หาประโยชน์” จากลำน้ำสายนี้

คู่ฝืนอันยิ่งใหญ่... เขื่อนผลิตไฟฟ้ามหา

“ผมสัญญากับตัวเองไว้ว่า ถ้ามีโอกาสเป็นผู้ว่าการผ. เมื่อไหร่ ผมจะทำเรื่องสาละวินให้ได้... ในชีวิตผม คงไม่มีกี่ครั้งที่จะมีโอกาสสัมผัสโครงการใหญ่ขนาดนี้”

(คำสัมภาษณ์ของ นายสิทธิพร รัตนโนภาส ผู้ว่าการการผ. – จุลสารพิราบเขียว, ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม, สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, ปีที่ 3 ฉบับที่ 14 เมษายน 2546)

นับตั้งแต่การก้าวเข้ามาสู่ตำแหน่งผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเมื่อปลายปี 2545 เป็นต้นมา นายสิทธิพร รัตนโนภาส ก็แสดงความมุ่งมั่นที่จะผลักดัน โครงการเขื่อนสาละวินที่ทิ้งร้างมากกว่าทศวรรษขึ้นมาเร่งขายใหม่

โดยเสนอ “จุดขาย” ที่เข้าวนใจให้กับผู้นำประเทศและสาธารณชนว่า โครงการเชื่อมขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะสร้างผลประโยชน์มหาศาลให้กับประเทศไทย โดยจะเป็นเขื่อนที่ผลิตไฟฟ้าราคาถูกพร้อมกับความมั่นคงต่อไปว่า โครงการเขื่อนสาละวินจะเป็นตัวเชื่อมโยงโครงข่ายพลังงานในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Power Grid) และสร้างความแข็งแกร่งให้กับกฟผ. ในฐานะองค์กรชั้นนำด้านพลังงานและธุรกิจการจัดหาไฟฟ้าในระดับภูมิภาค

โครงการเขื่อนสาละวินไม่ใช่โครงการใหม่ถอดด้าม เพราะสาละวินถูกจับจ้องจากนักสร้างเขื่อนทั่วโลกมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นสถาบันเงินกู้ยืมอย่างธนาคารพัฒนาเอเชีย (เอดีบี), บริษัทที่ปรึกษาระหว่างประเทศสัญชาติต่างๆ เช่น นอร์คอนซัล จากประเทศนอร์เวย์, บริษัทอิลเลทริก พาวเวอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ หรือ อีพีซีดี จากประเทศญี่ปุ่น, และบริษัทรับเหมาก่อสร้างของไทย เช่น บริษัทเอ็มดีเอ็กซ์ มหาชน จำกัด, บริษัทเวิร์คคอมแพ็ค จำกัด รวมถึงรัฐบาลสามประเทศในกลุ่มน้ำสาละวิน คือ จีน พม่า และไทย โดยที่ผ่านมามีการทำการศึกษาแผนการสร้างบนลำน้ำสายนี้ ออกมามากมาย

จากมุมมองของนักสร้างเขื่อน งานศึกษาหลายชิ้นต่างระบุถึงศักยภาพของแม่น้ำสาละวินในการผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งในเรื่องนี้ทางกฟผ. ออกมาชี้แจงเมื่อเร็วๆ นี้ว่า ตลอดลำน้ำสาละวิน ท้องน้ำมีความลาดชัน สามารถสร้างเขื่อนได้ 5 โครงการ โดยมีกำลังการผลิตติดตั้งรวมประมาณ 12,400-16,000 เมกะวัตต์ โดย 3 โครงการอยู่ในประเทศพม่า และ 2 โครงการอยู่ระหว่างพรมแดนไทย-พม่า

โครงการที่อยู่บริเวณชายแดนไทย-พม่าเป็นโครงการที่กฟผ. เห็นว่า เหมาะสมต่อการลงทุนที่สุด โดยเสนอให้เป็นโครงการที่ดำเนินงานในรูปแบบรัฐต่อรัฐภายใต้ชื่อ “โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำสาละวินชายแดนไทย-พม่า” ซึ่งประกอบไปด้วยเขื่อนสาละวินบน ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน และเขื่อนสาละวินล่าง ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติสาละวิน มีกำลังการผลิตไฟฟ้าติดตั้งรวมกันประมาณ 5,332 เมกะวัตต์ มูลค่าการลงทุนกว่า 2.7 แสนล้านบาท โดยกฟผ. จะเป็นผู้ลงทุนเองทั้งหมด และแบ่งผลประโยชน์จากการขายไฟฟ้าให้กับรัฐบาลพม่าครึ่งหนึ่ง

รูปแบบการลงทุนนี้ ผู้ว่ากฟผ. ระบุว่าได้แนวคิดมาจากเขื่อนอิตาปู – เขื่อนชายแดนของประเทศบราซิลและปารากวัย โดยบราซิลเป็นผู้ออกเงินลงทุนการก่อสร้างทั้งหมด และผลประโยชน์ปันกันคนละครึ่ง โดยนายสิทธิพร ระบุว่า “พม่าไม่มีความต้องการไฟฟ้า ฉะนั้นจะขายให้ประเทศไทยหมด ราคาจึงไม่ถึงหน่วยละ 2 เซนต์ (90 สตางค์) ซึ่งถูกมากเมื่อเทียบกับที่ไทยที่มีสัญญาจะซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนน้ำเทิน ประเทศลาวที่หน่วยละ 4.2 เซนต์ (1.89 บาท)”

ทั้งนี้ กฟผ. ได้นำโครงการเขื่อนสาละวินไปใส่ในแผนทางเลือกของแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของกฟผ. ปี 2546-2559 ซึ่งหากความฝันครั้งนี้ไม่สะดุด โครงการนี้จะจ่ายไฟฟ้าเข้าระบบได้เร็วที่สุดภายในปี 2556 หรืออีก 10 ปีข้างหน้า

รายละเอียดโครงการ ¹

	เขื่อนสาละวินตอนบน	เขื่อนสาละวินตอนล่าง
ที่ตั้ง	อยู่เหนือจุดตรวจออกเลาะของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน และห่างจากสบแงะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขึ้นไปตามลำน้ำสาละวินประมาณ 14 กิโลเมตร	บริเวณบ้านท่าตาดั้ง ห่างจากบ้านแม่สาบแลบ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขึ้นไปตามลำน้ำสาละวินประมาณ 15 กิโลเมตร
พื้นที่รับน้ำ	293,200 ตร.กม.	294,500 ตร.กม.
ปริมาณน้ำเข้าอ่างเก็บน้ำเฉลี่ยต่อปี	118,600 ล้าน ลบ.ม.	119,200 ล้าน ลบ.ม.
ระดับกักเก็บน้ำ	220 ม.รทก.	86 ม.รทก.
ความจุของอ่างที่ระดับสูงสุดปกติ	21,000 ล้าน ลบ.ม.	245 ล้าน ลบ.ม.
พื้นที่อ่างเก็บน้ำ	600,000 ไร่ ² เฉพาะในไทย 19,101 ไร่ ³ 51,700 ไร่ ⁴	เฉพาะในไทย 1,340 ไร่ ³ 3,540 ไร่ ⁴
ชนิดของเขื่อน	คอนกรีต, กักเก็บน้ำ (storage dam)	คอนกรีต, ระบายน้ำ (gravity dam)
ความสูง	168 เมตร	49 เมตร
ความยาว	570 เมตร	379.5 เมตร
ความสูงของน้ำสุทธิ	116.8 เมตร	20.9 เมตร
กำลังผลิตไฟฟ้ารวม (ติดตั้ง)	4,540.00 เมกะวัตต์	792.00 เมกะวัตต์
กำลังผลิตไฟฟ้าที่พึงพิงได้	2,139.75 เมกะวัตต์	476.61 เมกะวัตต์
ปริมาณพลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้ต่อปี	29,271.04 ล้านหน่วย	5,422.49 ล้านหน่วย
ปริมาณพลังงานไฟฟ้าที่พึงพิงได้	18,744.15 ล้านหน่วย	4,175.12 ล้านหน่วย
ค่าลงทุน	277,000 ล้านบาท (6,150 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	
ปีที่เริ่มจ่ายไฟ	พ.ศ.2555 (ค.ศ.2012)	

จุดขาย “ไฟฟ้าราคาถูก”: ราคาจริง หรือราคาโฆษณาชวนเชื่อ ?

การจุดประกายความฝันโครงการนี้ กฟผ. เน้นจุดขายที่ไฟฟ้าราคาถูก โดยคาดการณ์ว่าพลังงานไฟฟ้าที่จะผลิตได้จากเขื่อนสาละวินอยู่ที่ประมาณ 35,000 ล้านหน่วย ราคาไฟฟ้าจะตกอยู่ที่ประมาณ 90 สตางค์ต่อหน่วย กฟผ. สามารถสร้างรายได้จากการขายไฟฟ้าได้ปีละ 30,000 ล้านบาท และประเทศไทยสามารถประหยัดเงินได้ปีละ 4,000 ล้านบาท โดยไม่ต้องลงทุน

จุดขายนี้อาจทำให้ผู้บริหารประเทศถึงกับตื่นตะลึงกับผลได้ของโครงการ ถึงกับมีข่าวออกมาว่านายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ประกาศไฟเขียวให้กับโครงการ และนายแพทย์พรหมมินทร์ เลิศสุริย์เดช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ก็กล่าวอย่างหนักแน่นว่า จะผลักดันโครงการให้เกิดขึ้น หากโครงการนี้มีต้นทุนการผลิตไฟฟ้าที่ต่ำตามที่กฟผ. กล่าวอ้าง

¹ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. ข้อมูลโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำสาละวินชายแดนไทย – พม่า นำเสนอต่อคณะกรรมการการต่างประเทศ วุฒิสภา. 12 กุมภาพันธ์ 2546

² สิทธิพร รัตโนภาส, ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. เอกสารการบรรยาย เรื่อง การดำเนินกิจการไฟฟ้าของประเทศไทย : การพัฒนาลุ่มน้ำสาละวินทางเลือกหนึ่งของการพัฒนากิจการไฟฟ้าของไทยและอาเซียน. เสนอต่อคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา. 21 พฤษภาคม 2546

³ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. ข้อมูลโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำสาละวินชายแดนไทย – พม่า นำเสนอต่อคณะกรรมการการต่างประเทศ วุฒิสภา. 12 กุมภาพันธ์ 2546, หน้า 21

⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 20

แต่ข้อมูลของกฟผ. เองก็สร้างความเคลือบแคลงให้กับหลายฝ่ายว่า ภาวะจากการลงทุนสร้างเขื่อนที่สูงถึง 277,000 ล้านบาท จะส่งผลให้ราคาค่าไฟฟ้าถูกจริงหรือไม่ และยังมีความคลุมเครืออยู่ว่าราคา 90 สตางค์ต่อหน่วย สะท้อนต้นทุนของอะไรบ้าง

นายวิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ สมาชิกสภาที่ปรึกษาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ที่ติดตามนโยบายด้านพลังงานมาโดยตลอด ได้ตั้งข้อสังเกตว่าตัวเลขต้นทุนค่าไฟ 90 สตางค์ต่อหน่วย ยังเชื่อถือไม่ได้ เพราะยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างถูกต้อง เป็นเพียงคำพูดของผู้ว่ากฟผ. ที่ต้องการโน้มน้าวให้คนเห็นด้วย

“คงเป็นการวิเคราะห์ทางการเงินหายๆ โดยการใช้สมมุติฐานจากราคาเฉลี่ยค่าก่อสร้างเขื่อนทั่วไป มาคำนวณกับพลังงานไฟฟ้าสูงสุดที่คาดว่าจะสามารถผลิตได้ตลอดอายุของเขื่อน” นายวิฑูรย์กล่าว และอธิบายต่อไปว่า “การคำนวณต้นทุนโดยดูจากภาระทางการเงินอย่างเดียวไม่พอ ต้องดูผลได้ผลเสียทางเศรษฐศาสตร์โดยรวม ซึ่งก็ยังไม่พออีก ต้องดูต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่จะถูกกระทบประกอบกันด้วย ซึ่งที่ผ่านมาการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่จะมีปัญหาบางอย่างจนบานปลาย เช่น เขื่อนปากมูล ตั้งงบไว้ 1.2 พันล้านบาท ค่าก่อสร้างจริง 6.6 พันล้านบาท นอกจากนี้ยังมีปัญหาว่าประสิทธิภาพในการผลิตไฟฟ้าต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้ เพราะความไม่แน่นอนของปริมาณน้ำในเขื่อน

“ราคาไฟฟ้าที่วางถูกนี้ยังไม่ได้รวมต้นทุนค่าสายส่งไฟฟ้า ที่กฟผ.วางแผนไว้ว่าจะส่งไปที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นระยะทางกว่า 400 กิโลเมตร ซึ่งต้องใช้งบประมาณก่อสร้างต่ำกว่า 20,000 ล้านบาท เพราะฉะนั้นตรงนี้จะส่งผลต่อราคาไฟฟ้าที่แท้จริงของเขื่อนสาละวิน และเป็นภาระที่ผู้บริโภคต้องแบกรับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย”

คำถามที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น คือ มีความจำเป็น หรือว่ามีทางเลือกอื่นหรือไม่ในการลงทุนด้วยเงินมหาศาลเพื่อจัดหาไฟฟ้า ในเมื่อขณะนี้เป็นที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยมีไฟฟ้าสำรองอยู่ในระบบถึงร้อยละ 40 เพราะฉะนั้น โครงการที่ต้องใช้เงินลงทุนมหาศาล เท่ากับเป็นการสร้างภาระหนี้สินให้คนไทยต้องแบกรับ... เท่านั้น ก็ทำให้เห็นว่าต้นทุนของไฟฟ้าที่กฟผ. อ้าง อาจจะไม่ถูกจริงอย่างที่โฆษณาไว้

หายนะที่ยังถูกปกปิด

ไม่เพียงแต่จุดขายเรื่องค่าไฟราคาถูกที่กฟผ. ใช้เป็นกลเม็ดในการดึงดูดใจเท่านั้น จากประสบการณ์การสร้างเขื่อนปากมูลของกฟผ. เมื่อสิบกว่าปีที่ผ่านมา เขื่อนปากมูลถือเป็นโครงการที่สะท้อนให้สาธารณชนไทยได้เห็นหายนะที่มาพร้อมกับเขื่อนอย่างชัดเจนที่สุด โครงการหนึ่ง โดยเฉพาะการประเมินผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมมีความผิดพลาดล้มเหลว สร้างความเสียหายอย่างไม่สามารถเรียกคืนได้ เพราะฉะนั้นการเสนอโครงการสาละวิน แม้กฟผ. ได้จะกล่าวว่าได้เรียนรู้จากบทเรียนอันเจ็บปวดของเขื่อนปากมูล แต่สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนี้กับโครงการเขื่อนสาละวิน สะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้ของกฟผ. เป็นการเรียนรู้ที่จะป้องกันตัวเองมากกว่าที่จะเรียนรู้เพื่อที่จะเดินไปในครรลองที่ควรจะเป็น

จากการเข้าชี้แจงกับคณะกรรมการต่างประเทศ และคณะกรรมการการมีส่วนร่วม วุฒิสภา เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกฟผ. เผยถึงความน่าลงทุนของโครงการเขื่อนสาละวินในบริเวณชายแดนไทย-พม่าว่า พื้นที่น้ำท่วมใน

ประเทศไทยน้อยมาก คือ ประมาณ 20,000 ไร่ ซึ่งถือเป็นเพียง 3 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่น้ำท่วมทั้งหมด โดยความยาว 380 กิโลเมตรของอ่างเก็บน้ำของเขื่อนสาละวินบนนั้น มีเพียง 56 กิโลเมตรเท่านั้นที่อยู่ในบริเวณประเทศไทย พร้อมทั้งเข้าถึงข้อดีของโครงการอีกว่า “บริเวณน้ำท่วมในประเทศไทยไม่มีประชาชนอยู่อาศัย เพราะพื้นที่สองฝั่งของสาละวินเป็นภูเขาสูงชัน แม้แต่สัตว์ป่ายังไม่อยากจะอยู่เลย”

แต่จากการลงพื้นที่อำเภอแม่สะเรียง ของคณะกรรมการต่างประเทศ วุฒิสภา และองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมเมื่อเดือนเมษายนที่ผ่านมา ข้อมูลที่ได้พบเห็นกลับตรงกันข้ามกับสิ่งที่กฟผ. ชี้แจง

“พื้นที่น้ำท่วมที่ กฟผ. ชี้แจงไม่เคยตรงกันสักครั้ง (ดูรายละเอียดในตารางข้อมูลโครงการ) และในจุดที่กฟผ. จะสร้างเขื่อนซึ่งเราไปเห็นมา อย่างน้อย 2-3 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ร่วม 100 ปี” ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ประธานคณะกรรมการต่างประเทศ วุฒิสภา กล่าวหลังจากการลงเยี่ยมพื้นที่

พ่อเผ่าจ้ออู ศรีมาลี ซึ่งเป็นคนแรกที่มาตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้านท่าต่าฝั่ง ริมน้ำสาละวิน ซึ่งเป็นจุดที่จะสร้างเขื่อนสาละวินล่าง เล่าให้คณะของไกรศักดิ์ ฟังว่า หมู่บ้านนี้มีอายุเก่าแก่กว่า 60 ปี ปัจจุบันนี้มีประชากรกว่า 600 คน ชาวบ้านมีอาชีพทำนาทำสวน จับปลา โดยเฉพาะคนไม่มีที่ดินทำกินจะหาเลี้ยงชีพจากการจับปลาในสาละวิน ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำในการยังชีพ หาเลี้ยงครอบครัว และทำเกษตรริมน้ำในยามฤดูแล้ง ซึ่งให้ดอกผลงดงามดีสำหรับเก็บกิน และที่เหลือก็ยังขายเป็นรายได้จุนเจือครอบครัวด้วย

พ่อเผ่าจ้ออูก็เหมือนกับลูกบ้านทุกคนที่ไม่มีใครรู้เรื่องโครงการ และผลกระทบใดๆที่จะเกิดขึ้น และก็เหมือนกับคนในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ยังไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น หากเขื่อนสาละวินบนที่มีความสูงของตัวเขื่อนถึง 220 เมตร สร้างเสร็จ แม่น้ำปาย ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาหลักในแม่ฮ่องสอนจะเอ่อท่วมพื้นที่ตัวจังหวัดมากน้อยแค่ไหน

แม้กฟผ. จะชี้แจงกับคณะกรรมการการมีส่วนร่วมเมื่อเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมาว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนจะไม่มีผลกระทบด้านน้ำท่วม และไม่มีผลกระทบต่อประชาชน ยิ่งไปกว่านั้น กฟผ. กลับพลิกสถานการณ์ โดยแปรเปลี่ยนผลกระทบที่จะเกิดขึ้นให้เห็นว่าเป็นผลประโยชน์ของโครงการ โดยเสนอในมุมกลับว่า แม่ฮ่องสอน

จะปลอดภัยจากน้ำท่วม เพราะจะมีการสร้างเขื่อนอีกตัวกันไว้ไม่ให้ น้ำในอ่างเก็บน้ำสาละวินเอ่อเข้าท่วมลำน้ำปาย แต่เมื่อกั้นแล้วน้ำปายจะไหลลงสู่สาละวินไม่ได้ เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องสร้างเขื่อนอีกตัวเพื่อผันน้ำจากแม่น้ำปายไปลงเขื่อนภูมิพล ซึ่งกฟผ. ระบุว่า สามารถเพิ่มน้ำให้กับเขื่อนภูมิพลได้ประมาณ 1,000 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี และเพิ่มการผลิตไฟฟ้าให้กับเขื่อนภูมิพลได้ 250 ล้านหน่วย โดยพื้นที่น้ำท่วมในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนจะอยู่ที่ 6,000 ไร่ และเป็นเขตที่ไม่มีประชาชนอาศัยอยู่เช่นกัน

“เรื่องนี้ถ้าฟังเผินๆ จะดูเหมือนว่าโครงการนี้สามารถสร้างผลประโยชน์ต่อเนื่อง แต่ในความเป็นจริงไม่ใช่เลย” มন্ত্রী จันทวงศ์ เจ้าหน้าที่โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ กล่าวทักท้วงข้อมูลที่บิดเบือนของกฟผ. ว่า “จากการตรวจสอบทางแผนที่พบว่า ระดับน้ำที่ 220 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางของเขื่อนสาละวินตัวบน ไม่เพียงแต่ท่วมเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเท่านั้น แต่จะเอ่อท่วมลำน้ำสาขาต่างๆของแม่น้ำสาละวิน เช่นแม่น้ำปายจะเอ่อท่วมไปตามลำน้ำในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนถึงประมาณ 30,000 ไร่ เพราะฉะนั้นเมื่อเทียบเคียงแล้ว ตัวเลขพื้นที่อ่างเก็บน้ำที่กฟผ. กล่าวอ้าง นอกจากจะไม่เคยตรงกันสักครั้ง ยังต่ำกว่าความเป็นจริงด้วย”

นายมนตรียังกล่าวอีกว่า ความฝันที่จะแก้ปัญหาด้วยการสร้างเขื่อนกั้นลำน้ำปาย และเขื่อนผันน้ำไปให้กับเขื่อนภูมิพล ก็เป็นโครงการที่ กฟผ. ไม่ได้รับผิดชอบ โครงการผันน้ำถูกเสนอโดยกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (เดิมคือ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน) ซึ่งล่าสุดได้สรุปเลือกแนวผันน้ำที่เหมาะสมที่สุดเหลือเพียงสองแนวเท่านั้น และไม่มีแนวผันน้ำจากแม่น้ำปายแต่อย่างใด แต่กฟผ. กลับไม่ได้ชี้แจงให้กระจ่างชัดว่า ถ้าผันน้ำปายลงสู่เขื่อนภูมิพลไม่ได้ กฟผ. จะจัดการกับผลกระทบในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างไร

นี่เป็นตัวอย่างเพียงเสี้ยวหนึ่งที่ทำให้เห็นว่า การเดินสายโฆษณาโครงการให้กับระดับผู้นำประเทศของกฟผ. กำลังปกปิดหมกเม็ด โดยชูแต่ผลดี และกลบเกลื่อนพรางตาไม่ให้เห็นถึงด้านลบของโครงการ

เพียงพื้นที่ภายในประเทศไทย กฟผ. ก็ยังไม่สามารถประเมินอย่างรอบด้านได้ จึงเป็นที่น่ากังขาอย่างยิ่งว่า ข้อมูลความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในฝั่งพม่า จะสามารถประเมินได้จริงหรือไม่

ในข้อนี้ นักการต่างประเทศ และนักสิทธิมนุษยชนต่างตระหนักดีว่า การลงทุนสร้างเขื่อนบริเวณชายแดนไทย-พม่าเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนทางการเมือง ทั้งปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดน ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหาผู้อพยพลี้ภัยจากประเทศพม่า และปัญหาแนวเขตแดนของทั้งสองประเทศ ล้วนเป็นประเด็นสำคัญที่มีความละเอียดอ่อนทั้งสิ้น

เป็นที่ทราบกันดีว่า ประชาชนในประเทศพม่าไม่มีเสรีภาพทางการเมืองที่จะเรียกร้องหรือคัดค้านการดำเนินการของรัฐบาลได้ อีกทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในพม่ายังต้องเผชิญกับภาวะสงครามการต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระจากรัฐบาลทหารพม่า เพราะฉะนั้นจึงมีแนวโน้มความเป็นไปได้ว่า โครงการเขื่อนสาละวินอาจจะเป็นปัจจัยเร่งให้รัฐบาลพม่าละเมิดสิทธิมนุษยชนกับชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่จะเป็นอ่างเก็บน้ำของเขื่อนมากขึ้น ในขณะที่นานาประเทศ กำลังตั้งป้อมกีดกันความไม่เป็นประชาธิปไตย และการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า ประเทศไทยจะหนีไม่พ้นข้อกล่าวหาจากนานาชาติว่ามีส่วนสนับสนุนการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่า

นอกจากนี้ การดำเนินโครงการร่วมกับมีความเสี่ยงทางการเมืองและความปลอดภัยสูงมาก เช่น การดำเนินการสำรวจศึกษาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นไปได้ยากมาก หรือเป็นไปได้เลย เนื่องจากเป็นเขตการสู้รบและฐานที่มั่นของชนกลุ่มน้อย ซึ่งจะไม่มีใครสามารถรับประกันความปลอดภัยได้ และถ้าหากการสำรวจไม่สามารถครอบคลุมพื้นที่ทั้งโครงการได้ การเดินทางโครงการต่อไปจะมีความชอบธรรมหรือไม่?

เพียงแค่ประมวลภาพผลกระทบ และข้อจำกัดส่วนหนึ่งในที่นี้ จึงเป็นที่น่ากังขาอย่างยิ่งว่า จุดขายของกฟผ. เรื่องราคาไฟฟ้าที่ว่าถูกแสนถูกนั้น หากคิดรวมหาขนาดด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเข้าไปในต้นทุนโครงการด้วยแล้ว โครงการเขื่อนสาละวินจะคุ้มค่าน่าลงทุนอย่างที่โฆษณาไว้หรือไม่?

เขื่อนสาละวิน คือคำตอบสุดท้ายจริงหรือ?

ไม่เพียงแต่ผลกระทบที่ต้องจัดการให้ได้เท่านั้นที่กฟผ. จำเป็นต้องให้คำตอบกับสาธารณชน แต่คำถามพื้นฐานเบื้องต้นต่างๆ ของการผุดขึ้นมาของโครงการเขื่อนสาละวินในขณะนี้ก็คือ โครงการนี้มีความจำเป็นต่อระบบไฟฟ้าของไทยหรือไม่? และถ้าหากไม่มีไฟฟ้าจากเขื่อนสาละวิน ประเทศไทยจะมีความมั่นคงด้านพลังงานเพียงพอไหม?

ในขณะที่กฟผ. อ้างว่าการกิจการไฟฟ้าของตนคือ การบริหารเพื่อให้พลังงานไฟฟ้าของประเทศไทยให้เพียงพอ มั่นคง โดยพยายามชี้เปรียบเทียบข้อมูลความต้องการใช้ไฟฟ้าสูงสุดของปี 2545 (16,681 เมกะวัตต์) กับปี 2546 (18,121 เมกะวัตต์) และสรุปชี้แจงกับทางคณะกรรมการการมีส่วนร่วม วุฒิสภา ว่า ความต้องการใช้ไฟฟ้าในปี 2546-2559 จะเพิ่มขึ้น 1,400-1,600 เมกะวัตต์ต่อปี แต่การพยากรณ์ความต้องการไฟฟ้าโดยยึดเอาส่วนต่างของความต้องการใช้ไฟฟ้าสูงสุดของ 2 ปีที่ผ่านมา มาชี้วัดความต้องการใช้ไฟฟ้าในอนาคตอีก 15 ปี ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าตั้งอยู่บนความไม่แน่นอน และไม่แม่นยำ

“หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 เราได้เห็นบทเรียนความผิดพลาดที่ชัดเจนมากของการคาดการณ์ไฟฟ้าที่ใช้การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบ “ฟองสบู่” เป็นตัวตั้ง ซึ่งทำให้เห็นว่าตัวเลขความต้องการไฟฟ้าสูงขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด และเมื่อมีวิกฤตเศรษฐกิจ เราก็มียไฟฟ้าสำรองถึงร้อยละ 40 อย่างที่เห็น เพราะฉะนั้นการจัดหาไฟฟ้าเพิ่มเติมจำนวนมากของกฟผ. โดยที่ไม่พยายามบริหารกำลังผลิตที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ และใช้ช่วงเวลาที่ไม่ต้องสร้างโรงไฟฟ้า ไปปรับปรุงด้านอุปสงค์ (demand) ให้มีความสมดุล คงจะเป็นคำตอบที่สมเหตุสมผลมากกว่า”
วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ กล่าว และตั้งข้อสังเกตต่อไปว่า

“การผลักดันโครงการเขื่อนสาละวินของกฟผ. สะท้อนให้เห็นว่า กฟผ. เป็นหน่วยงานที่เน้นการจัดหาไฟฟ้า แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการไฟฟ้าในระบบที่มีอยู่ ให้สอดคล้องกับความต้องการไฟฟ้าที่มีอยู่จริง โดยดูแลไม่ให้มีกำลังสำรองมากเกินไป และไม่ให้เกิดความเครียดจนมีปัญหา”

แม้กฟผ. จะยืนยันมั่นป็นมือว่าโครงการเขื่อนสาละวินจะเป็นทางเลือกหนึ่งของการพัฒนากิจการไฟฟ้า และสร้างความมั่นคงให้กับระบบไฟฟ้าของไทยและอาเซียน แต่วิฑูรย์ มองว่า การที่โครงการตั้งอยู่บนแนวชายแดน จะทำให้กำลังผลิตที่มากถึง 5,000 เมกะวัตต์ของโครงการสาละวิน ไม่สามารถนับเป็นกำลังผลิตที่พึ่งพิงได้ ซึ่งเท่ากับว่าเป้าหมายที่สร้างความมั่นคงให้กับระบบ จะไม่สามารถสร้างความมั่นคงได้

“กฟผ. พุดเสมอว่าเป็นองค์กรชั้นนำด้านกิจการไฟฟ้าที่แข็งแกร่งที่สุดในภูมิภาค แต่ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะกฟผ. เป็นระบบผูกขาด และมีกลไก Ft (ค่าไฟฟ้าผันแปรซึ่งพิจารณาจากต้นทุนโดยจะเรียกเก็บจากผู้ใช้ไฟฟ้าตามปริมาณหน่วยไฟฟ้าที่ได้ใช้ไป) ที่สามารถผลักภาระค่าใช้จ่าย และความไร้ประสิทธิภาพไปยังผู้บริโภค หากไม่มีการวิเคราะห์อย่างรอบด้าน การลงทุนมหาศาลไปกับเขื่อนสาละวิน จะเป็นการต่อระบบเศรษฐกิจ และขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ และอาจจะเป็นการผลักภาระไปให้กับผู้บริโภค และเป็นการเพิ่มหนี้สินสาธารณะที่คนไทยต้องแบกรับในที่สุด”

เขื่อนสาละวินอาจจะไม่ใช่คำตอบสุดท้ายในขณะนี้ เพราะยังมีคำถามใหญ่ๆ มากมายที่กฟผ. จำเป็นต้องตอบสาธารณชนให้ชัดเจนก่อนว่า การจะไปให้ถึงฝั่งฝันของกฟผ. โดยใช้สาละวินเป็นเดิมพันนั้น จะนำไปสู่ความมั่นคงทางด้านพลังงานไฟฟ้า หรือนำไปสู่หายนะด้านต่างๆที่ไม่สามารถเรียกคืนมาได้

ที่มา: นิตยสารโลกสีเขียว ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-สิงหาคม 2546